

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТӨРӨӨС ОЛГОДОГ ОДОН, МЕДАЛЬ, ЦОЛНЫ ТАЛААРХИ СУДАЛГАА

Ш. Хишигсүрэн

Гадаадын зарим орны төрөөс олгодог одон, медаль, цолны талаархи судалгааг 2009 оны 4 дүгээр сарын 3-10-ны хооронд Улсын Их Хурлын гишүүн Ш.Сайхансамбуугийн 2009 оны 4 дүгээр сарын 2-ны өдрийн 9/1913 дугаар Судалгаа гаргуулах тухай хүсэлтийн дагуу хийж гүйцэтгэв. Уг судалгаанд Англи, Герман, Турк зэрэг орнуудыг хамааруулсан бөгөөд Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын төрөөс олгодог одон, медаль, цолны тухай хангалттай мэдээлэл олдоогүй тул Солонгос, Япон Улсыг судалгаанд хамааруулаагүй болно.

Судалгааг төрөөс олгодог одон, медаль, цолны нэр /эх хэлээр/, тухайн шагналыг олгох эрх бүхий субъект, тухайн шагналыг дагалддаг урамшуулалын хэмжээ, тухайн шагналыг зохицуулсан эрх зүйн акт, ямар болзол, шалгуурыг харгалзан олгодог гэсэн үндсэн үзүүлэлтүүдээр, интернэтийн хайлтын систем болон тухайн улсын холбогдох цахим хуудсыг ашиглах аргачлалаар гүйцэтгэсэн болно. Судалгааны хугацаа давчуу байсантай холбогдуулан мэдээллийг зөвхөн интернэтээс хайх аргачлалаар цуглуулсан ба Оросын Холбооны Улсын одон, медаль, цолны тухай ном хэвлэгдэн гарч байсан байна. Харин гадаадын бусад улсын төрөөс олгодог одон, медаль, цолны талаархи судалгаа, мэдээлэл байдаггүй байна.

Судалгаанд хамаарагдсан орны төрөөс олгодог одон, медаль, цолыг дагалдах мөнгөн болон эд хөрөнгийн урамшууллын хэмжээний талаар мэдээлэл хомс байсан ба зарим улсад иймэрхүү урамшуулал олгодоггүй байна. Судалгаанд хамаарагдсан орны төрийн одон, медаль, цолны талаар танилцуулбал:

Нэг. БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС

Турк Улс нь төрийн одон, медалийг Медаль болон Одонгийн хууль /Хуулийн № 2933, Баталсан огноо: 1983.10.24/, Төрийн медаль болон одонгийн журмаар тус тус зохицуулдаг байна. Төрийн одон, медалийг зохион байгуулах ёслолын арга хэмжээг Ерөнхийлөгч, эсхүл түүний томилсон төлөөний этгээд гардуулдаг. Хэрэв шагнагдагч нас барсан бол түүний хамгийн том хүүд нь, хүү байхгүй бол охинд нь, хүүхэд байхгүй бол эцэгт нь, эцэг нь байхгүй бол ээжид нь, ээж нь байхгүй бол эхнэрт нь олгодог.

Төрийн одон, медальтай холбоотой бүх зардлыг ерөнхий сайдын төсвөөс гаргадаг ба шагналын бүртгэлийн асуудлыг Ерөнхий сайдын Боловсон хүчний ерөнхий захирлын ажлын алба хариуцдаг байна. Тус албанд шагналд нэр дэвшигчийн тодорхойлолт, төрийн байгууллагын уламжилсан санал, бусад мэдээллийг ирүүлдэг.

Төрийн одон, медаль авах Турк Улсын иргэдийн жагсаалтыг жил бүрийн 10 дугаар сарын 29-нд Ерөнхий сайдын ажлын албанаас мэдэгддэг бөгөөд тус мэдэгдэлд шагналыг хэзээ, хаана гардуулахыг товлон заадаг. Ерөнхийлөгчийн өөрийн гардуулах медаль болон одонг Ерөнхийлөгчийн Тамгын газар тогтоодог ба энэхүү ёслолын протоколыг Гадаад хэргийн яам хөтөлдөг.

Төрийн албан хаагчдад гадаад орны төрийн одон, медаль олгох тохиолдолд Турк Улсын зохих байгууллагын зөвшөөрөл авдаг байна. Төрийн албан хаагч бус Турк Улсын иргэн гадаадын төрийн одон, медаль авахад зөвшөөрөл шаардлагагүй бөгөөд харин гадаадын одон, медалийг Ерөнхий сайдын Боловсон хүчний ерөнхий захирлын ажлын албанд бүртгүүлснээр зүүх эрхтэй байдаг байна. Төрийн эсрэг үйлдсэн гэмт хэргийн улмаас

шүүхээр шийтгүүлсэн тохиолдолд шүүхийн шийдвэрт төрийн одон, медалийг эгүүлэн авахыг заадаг байна.

Дараахь эрх бүхий этгээд, байгууллага төрийн одон, медальд нэр дэвшүүлэх эрхтэй. Үүнд:

1. Туркийн Үндэсний Их Хурлын дарга,
2. Ерөнхий сайд,
3. Туркийн Зэвсэгт хүчний жанжин штабын дарга,
4. Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл,
5. Хууль зүйн ямаар дамжуулан Шүүхийн дээд ерөнхий хороо,
6. Туркийн Үндэсний Их Хурлын даргаар уламжлан Төрийн аудитын дарга,
7. Гадаад хэргийн ямаар уламжлан элчин сайдтай дүйцэх гадаадын төлөөлөгчид,
8. холбогдох ямаар уламжлан төрийн байгууллага.

Харин Турк Улсын хууль тогтоох байгууллага болох Туркийн Үндэсний Их Хурлаас хүндэтгэлийн болон онц зүтгэлтэн шагнал гэсэн хоёр шагналыг олгодог байна. Туркийн Үндэсний Их Хурлын “Хүндэтгэлийн шагнал”-ыг жилд нэг удаа нэг хүнд уг шагналыг олгодог бөгөөд шагналд нэр дэвшигсэд өөрсдийнхөө холбогдох материалыг шагналын тухай зарыг Туркийн Үндэсний Их Хурлын цахим хуудас болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зарлахад нь өөрийн биеээр болон шуудангаар хүргэдэг. Нэр дэвшигсдийн материалыг хүлээн авсны дараа Туркийн Үндэсний Их Хурлын Соёл, Урлаг болон Хэвлэлийн хороо урьдчилан сонгон шалгаруулалт хийгээд Туркийн Үндэсний Их Хурлын даргын ажлын албанд хүргүүлдэг.

Туркийн Үндэсний Их Хурлын “Хүндэтгэлийн шагнал”-ыг жил бүрийн 4 дүгээр сарын 23-ны өдрийн Үндэсний засаг ба Хүүхдийн баярыг тэмдэглэх долоо хоногт Туркийн Үндэсний Их Хурлаас зохион байгуулдаг ёслолд Туркийн Үндэсний Их Хурлын дарга олгодог байна. Харин Туркийн Үндэсний Их Хурлын “Онц зүтгэлтэн” шагнал хувьд олгох цаг хугацаа, тооны ямар нэгэн хязгаарлалт байдаггүй. Уг шагналд нэр дэвшигчдийг Хотын захирагч, Дүүргийн захирагч, эсхүл Засаг даргын саналаар мужийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрээр тогтооно. Шагналыг Туркийн Үндэсний Их Хурлын Соёл, Урлаг болон Хэвлэлийн хорооны тогтоосон хугацаанд зохион байгуулах арга хэмжээнд Туркийн Үндэсний Их Хурлын дарга олгодог.

“Биеийн тамир болон онц зүтгэл гаргагчдыг шагнах тухай” журмын дагуу дотоодын болон олон улсын биеийн тамирын уралдаан тэмцээнд өндөр амжилт гаргасан тамирчид, тэдгээрийн клуб, дасгалжуулагч, амжилт гаргахад хөдөлмөр нь оролцсон бусад этгээдэд олгодог. Энэхүү шагнал нь мөнгөн буюу эд хөрөнгийн хэлбэрээр олгодог бөгөөд тэмцээнд оролцогчдод хийсэн допингийн дүн гарахаас өмнө шагнал олгодоггүй. Мөн уралдаан тэмцээний дүнгээс шагнал авах клуб, шагнал авах амжилт гаргасан тамирчин уралдаан тэмцээн эхлэхээс хамгийн багадаа 6 сарын өмнө тус клубт бүртгэгдсэн байх ёстой байна. Шагналыг биеийн тамирын нийгэмлэгийн даргын санал, шагналыг үнэлэх комиссын санал, Залуучууд болон Бие тамирын ерөнхий хорооны даргын шийдвэрээр олгодог байна.

Хоёр. АНГЛИ УЛС

Англи Улсын хувьд одон, медаль, цол нь нэлээд уламжлагдан ирсэн хэдэн зуун жилийн түүхтэй, тэдгээрийг тусгай комиссийн шийдвэрийг үндэслэн Хатан хаан олгодог. Тухайлбал, Гартерийн хамгийн дээд одонг Эзэн хаан, Хатаны гэр бүл, Уэлсийн хунтайж болон бусад 24-өөс илүүгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй комисс олгохоор шийдвэрлэдэг бөгөөд Англи, Уэлсд 1348 оноос уг шагналыг олгож эхэлсэн байна.

Англи Улсад төрийн одон, медаль, хэргэм цолыг дагалдан хэдий хэр хэмжээний мөнгөн урамшуулал олгодог талаархи мэдээлэл хомс ч Викторийн загалмайг дагалдаж жилд 1495 фунт стерлингийн тэтгэлэг олгодог бөгөөд тус загалмайг батлан хамгаалах салбарт байгуулсан гавьяаг үнэлэн олгодог, энэ салбарын хамгийн дээд одон юм. Уг одонг 1856 оноос эхлэн олгож байгаа бөгөөд нийт 1356 хүнд олгосон байна.

Харин Британийн эзэнт гүрний сүр жавхлант дээд одонг Британийн эзэнт гүрний медаль дагалддаг /The British Empire Medal/ бөгөөд шагнал хүртэгсэд өөрийн нэрний урд “Sir”-эр, “Dame”-эм цол авах эрхтэй болдог. Уг шагналыг нийгмийн бүх салбарынханд (нийгэм ба батлан хамгаалах салбарынханд голлон) 1917 оноос эхлэн олгож байгаа юм байна. Англи Улс нь эзэн хаант улс тул уламжлагдан ирсэн хэргэм, цол, одон, медальтай бөгөөд хэргэм, цолыг ихэвчилэн удам дамжуулдаг ба язгууртнуудад олгодог уламжлалттай.

Гурав. **ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС**

Герман Улсын хувьд Дэлхийн II дайны дараагаар одон, медаль, цолыг шинэчлэн олгох болсон байна. Нэр цол, одон, алдарын тухай хууль болон холбогдох тогтоомжоор ХБНГУ-ын төрийн одон, медалийг зохицуулсан бөгөөд улс төр, эдийн засаг, нийгэм, оюуны салбарт өндөр амжилт гаргасан, ХБНГУ-ыг энхийн замаар хөгжүүлэхэд хувь нэмрээ оруулсан хүнд Гавьяаны одонг олгодог. Уг шагналд дараахь эрх бүхий этгээд санал гарган нэр дэвшүүлнэ. Үүнд:

- Мужын захиргаа
- Гадаад Харилцааны Яам
- Холбооны сайд
- Албан газрууд
- Аж ахуйн болон спортын холбоод санал гаргах эрхтэй.

Герман Улсад төрийн одон, медалийг Ерөнхийлөгч олгодог байна. Герман Улсын Ерөнхийлөгч нь өөрийн бүрэн эрхийн хугацаанд гадаадын гурван улсын төрийн тэргүүн, түүний гэргийд Дээд зэрэглэлийн агуу загалмай олгох эрхтэй байдаг байна. Бүгд Найрамдах Ардчилсан Герман Улс хуучин социалист дэглэмийн хүрээнд нэлээд олон төрлийн төрийн одон, медаль, цол гавьяатай байсан ба хоёр Герман нэгдснээс хойш Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын төрийн одон, медаль, цолны хууль тогтоомж үйлчлэх болсон байна. Герман Улсын төрийн одон, медаль нь Хар бүргэдийн зураг бүхий дугуйг загалмай дээр байршуулсан хэлбэртэй байдаг байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТӨРӨӨС ОЛГОДОГ ОДОН, МЕДАЛЬ, ЦОЛНЫ ТАЛААРХИ СУДАЛГАА

Д/д	Төрөөс олгодог одон, медаль, цолны нэр /эх хэлээр/	Тухайн шагналыг олгох эрх бүхий субъект	Тухайн шагналыг дагалддаг урамшуулалын хэмжээ	Тухайн шагналыг зохицуулсан эрх зүйн акт	Ямар болзол, шалгуурыг харгалзан олгодог
Нэг. БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС					
1.	Төрийн хүндэтгэлийн медаль /Devlet Şeref Madalyası/	Засгийн газрын саналаар Ерөнхийлөгч	Шагналыг дагалддаг урамшуулал олгох тухай хууль болон журамд тусгай зохицуулалт байхгүй болно.	Медаль болон Одонгийн хууль /Хуулийн ¹ 2933, Баталсан огноо: 1983.10.24/, Төрийн медаль болон одонгийн журам /Засгийн газрын тогтоолын огноо болон ¹ - 04/07/1988 - 88/13039/	Бүгд найрамдах улсыг мөнхөд оршин байх, улс болон үндэсний хуваагдашгүй нэгдмэл байдлын, нийтийн нэгдмэл эрх ашгийн тусын тулд дотоод болон гадаад өндөр чармайлт, хичээл зүтгэл, амжилт гаргасан Турк болон гадаадын иргэнд олгодог.
2.	Төрийн бахархлын медаль /Devlet Цыны Madalyası/	Холбогдох яамны саналыг үндэслэн Засгийн газрын зөвшөөрлөөр Ерөнхийлөгч	Мөн адил	Мөн адил	Дотоодод эсхүл гадаадад хариуцлагатайгаар болон хүлээсэн үүргээ гүйцэтгэхдээ чармайлт, хичээл зүтгэл, амжилт болон ашиг тус дүүрэн ажиллаж БНТУ-ын болон Турк үндэсний нэрийн өмнөөс үнэнч шударга бахархлын үндэс болсон этгээд болон түүний өв залгамжлагчид олгодог.

3.	Төрийн онц зүтгэлтний медаль /Devlet bşten Hizmet Madalyası/	Холбогдох яамны саналыг үндэслэн Засгийн газрын зөвшөөрлөөр Ерөнхийлөгч	Мөн адил	Мөн адил	Дотоодод эсхүл гадаадад аливаа нэг салбарт чармайлт, хичээл зүтгэл, хүчин чадал бүхий хөдөлмөрөөрөө улсын болон дэлхийд үлгэр жишээ амжилт үзүүлж Улсынхаа нэр төрийг дээшлүүлж, үндэснийхээ эрх ашигт их хэмжээний хувь нэмэр оруулсан Турк улсын иргэнд олгодог.
4.	Дайны Медаль /Devlet Savaş Madalyası/ Дайны медаль нь нэгдүгээр зэргийн болон хоёрдугаар зэргийн гэж хоёр төрөл байдаг	Туркын зэвсэгт хүчний командлагчийн мэдэгдлээр Батлан хамгаалах сайд болон Ерөнхий сайдын гарын үзэг бүхий тогтоолыг дагуу Ерөнхийлөгч	Мөн адил	Мөн адил	
	4.1. Дайны нэг дүгээр зэргийн медаль /1 inci derece Devlet Savaş Madalyası/	Мөн адил	Мөн адил	Мөн адил	Дайны нэг дүгээр зэргийн медалийг 926 дугаар бүхий Турк Зэвсэгт хүчний боловсон хүчний хуулийн 189 болон 190 дүгээр зүйлийн дагуу дайны хүндэтгэлийн гэрчилгээгээр шагнагдсан этгээдэд олгодог.
	4.2. Дайны хоёрдугаар зэргийн медаль /2 nci derece Devlet Savaş Madalyası/	Мөн адил	Мөн адил	Мөн адил	Олон улсын хуулиар хууль ёсны гэж тооцсон тохиолдол Туркын нэгдэн орсон гэрээний хүрээнд оролцож буй дайнд, Турк болон хамтын нөхөрлөлийн хүчинд болон түүнээс тусдаа үүрэг авсан Туркын эсхүл хамтын нөхрийн дайсантай хийж буй дайнд амжилт гарган дайнд ялсан, дайнд ялахад бэлтгэл болон дэм болсон эсхүл дайсантай тулалдахад үүргээ онц баатарлагаар болон зориг үзүүлэн биелүүлсэн Турк болон гадаадын иргэншилтэй цэргийн хүнд болон онц их зүтгэл, баатарлаг, зориг гаргасан анги, салаанд олгодог.

5.	Төрийн одон /Devlet Nişanı/	Засгийн газрын тогтоол ба Ерөнхийлөгч	Мөн адил	Мөн адил	Бүгд Найрамдах Турк Улстай найрамдлын харилцааг хөгжүүлэхэд болон үндэстэй хоорондын ойр дотно харилцааг бий болгосон улсын төрийн тэргүүнд олгодог.
6.	Бүгд найрамдах одон /Cumhuriyet Nişanı/	Засгийн газрын тогтоол ба Ерөнхийлөгч	Мөн адил	Мөн адил	Бүгд Найрамдах Турк Улстай найрамдлын харилцааг хөгжүүлэхэд болон үндэстэй хоорондын ойр дотно харилцааг бий болгосон улсын Ерөнхий сайд, сайд, болон гадаад дахь төлөөлөгчдөд олгодог.
7.	Гавьяат зүтгэлтний одон /Liyakat Nişanı/	Гадаад хэргийн яам болон Ататурк Соёл, Хэл болон Түүхийн Дээд хорооны саналыг аван холбогдох сайдын саналаар Ерөнхий сайдын зөвшөөрөлтэйгээр Ерөнхийлөгч	Мөн адил	Мөн адил	Шинжлэх ухаан, урлагт БНТУ-ыг олон улсын талбарт танилцуулан, нэр хүндийг нь дээшлүүлсэн гадаадын иргэдэд олгодог.
8.	Туркын Үндэсний Их Хурлын хүндэтгэлийн шагнал /TBMM Onur Cd'si/	ТҮИХ-ын Даргын зөвлөл	Жил бүр дагалдах мөнгөн урамшууллын хэмжээг ТҮИХ-ын Соёл, Урлаг болон Хэвлэлийн хороо тогтоодог.	Туркын Үндэсний Их Хурлын дотоод дэгийн 74 дүгээр зүйл, ТҮИХ-ын хүндэтгэлийн болон онц зүтгэлтэн шагналын тухай журам	Олон улсын талбарт үзүүлсэн гарамгай амжилтаар Туркыг төлөөлж, таниулахад хувь нэмэр оруулсан хүнд олгодог.

* * *

2.	Thistle-ийн хамгийн дээд ба эртний одон /The Most Ancient and Most Noble Order of the Thistle/	Хатан хаан	Тодорхой мэдээлэл алга	Шотланд удмын 16 гишүүн болон хааны гэр бүлээс бүрдсэн баг шагнал олгохыг шийддэг.	Шотландын иргэн, 1687 оноос олгож байгаа.
3.	Bath-ийн хүндэт одон /The Most Honourable Order of the Bath/	Хатан хаан	Тодорхой мэдээлэл алга	Тогтоомж болон шагнал олгохыг зохицуулдаг тусгай томилогдсон хороо байдаг.	Нийгмийн салбарт үр бүтээлтэй удаан ажилсан: ахмад зүтгэлтэн болон цэргийн салбарынханд 1725 оноос олгогдож байгаа.
4.	Гэгээн Михайл болон гэгээн Жоржийн гавьяаны одон /The Most Distinguished Order of Saint Michael and Saint George/	Хатан хаан	Тодорхой мэдээлэл алга	Тодорхой мэдээлэл алга	Гадаад харилцаанд гавьяа байгуулсан дипломатууд 1818 оноос олгогдож байгаа.
5.	Алдарт зүтгэлтний одон /The Distinguished Service Order/	Хатан хаан	Тодорхой мэдээлэл алга	Тодорхой мэдээлэл алга	Дайнд оролцогсод
6.	Викторийн хааны одон /The Royal Victorian Order/	Хатан хаан	Викторийн хааны медаль, Викторийн хааны гинж дагалддаг /The Royal Victorian Medal, The Royal Victorian Chain/	Энэ одонг хүртэх эрх 6 орны хүмүүст нээлттэй байдаг бөгөөд тус тусдаа өөр олгодог систем, медальтай байдаг. Үүнд Австрали, Канад, Шинэ Зеланд, Англи, Уэльс, Шотланд, Хойд Ирланд багтана.	Хатан хааны төлөө зүтгэгчид, үйлчилгээнийхэнд 1896 оноос олгож байна.
7.	Меритийн одон буюу Гавьяатын одон /The Order of Merit/	Хатан хаан	Шагнал хүртэгсэд өөрийн овгын араас О.М гэсэн дагавар авах эрхтэй.	24 гишүүн болон хааны гэр бүлээс бүрдсэн баг шагнал олгохыг шийддэг.	Цэргийн салбарынхан болон шинжлэх ухаан, урлаг, утга зохиол, соёлын салбарынханд 1902 оноос олгож байна.

* * *

Гурав. ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС					
1.	Гавьяаны одон	Ерөнхийлөгч	Холбогдох мэдээлэл байхгүй байна.	Нэр цол, одон, алдарын тухай хууль, холбогдох журам Холбооны Засгийн газар ХБНГУ-д онц их зүтгэл гарган этгээдэд нэр цол, одон алдарыг олгохдоо Нэр цол, олон, алдрын тухай хуулийг баримтлана. /Gesetz über Titel, Orden und Ehrenzeichen/	Улс төр, эдийн засаг, нийгэм, оюуны салбарт амжилт гаргаж, энэ нь эх орны бүтээн байгуулалтад нөлөөлсөн, ХБНГУ-г энхийн замаар хөгжүүлэхэд хувь нэмрээ оруулсан хүнд - Мужын захиргаа - Гадаад Харилцааны Яам - Холбооны сайд - Албан газрууд - Аж ахуйн болон спортын холбоод санал гаргах эрхтэй.
2.	Гавьяаны загалмай	Ерөнхийлөгч			Цэргийн офицер
3.	1-р зэрэглэлийн гавьяаны загалмай	Ерөнхийлөгч			Цэргийн офицер
4.	Агуу гавьяаны загалмай	Ерөнхийлөгч			Цэргийн командлагч
5.	Агуу гавьяаны загалмай /одтой	Ерөнхийлөгч			
6.	Агуу гавьяаны загалмай /одтой, туузтай/	Ерөнхийлөгч			
7.	Агуу загалмай	Ерөнхийлөгч			
8.	Онцгой гавьяаны агуу гавьяаны загалмай	Ерөнхийлөгч			Өнөөг хүртэл зөвхөн Конрад Аденауэр, Хелмут Коль нар авсан
9.	Дээд зэрэглэлийн агуу загалмай	Ерөнхийлөгч			Ерөнхийлөгч өөрийн бүрэн эрхийн хугацаандаа гадаадын төрийн тэргүүнд гурваас илүүгүй удаа олгох эрхтэй.

